

Panel 11:

MODEL UDOSTĘPNIANIA GÓRSKICH PARKÓW NARODOWYCH

The model of making mountain national park available

- dr Ryszard Prędko (koordynator panelu) – Bieszczadzki Park Narodowy, Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny BdPN, ul. Belska 7, 38–700 Ustrzyki Dolne; rpredki@bdpn.pl; opis panelu poniżej;
- dr Józef Partyka – Ojcowski Park Narodowy, Ojców 9, 32–045 Sułoszowa; jozef_partyka@poczta.onet.pl; artykuł opublikowano poniżej;
- mgr inż. arch. Jerzy W. Gajewski – Zarząd Główny PTTK, ul Senatorska 11, 00–075 Warszawa; jerzywg@gmail.com;
- mgr inż. Szymon Ziobrowski – Tatrzański Park Narodowy, ul. Kuźnice 1, 34–500 Zakopane; sekretariat@tpn.pl;
- mgr inż. Krystyna Popko-Tomasiewicz – Gorczański Park Narodowy, Poręba Wielka 590, 34–735 Niedźwiedź; krystyna.tomasiewicz@gorcepn.pl; artykuł opublikowano poniżej;

W panelu dyskusyjnym przedstawiciele górskich parków narodowych zapoznali słuchaczy z najważniejszymi problemami związanymi z udostępnianiem obszaru parku do turystyki. Wystąpienia mgr Krystyny Popko-Tomasiewicz oraz dra Józefa Partyki zostały opublikowane poniżej w formie artykułów.

Prezentacja mgra Ziobrowskiego była poświęcona najważniejszym formom turystycznej aktywności w Tatrzańskim Parku Narodowym. Autor podkreślił zwiększanie się ogólnej liczby turystów w granicach parku, szczególnie w sierpniu. Duże znaczenie przypisał obecności miejsc niedostępnych dla turystów - ze względów technicznych - dla wypełniania celów parku. Zaprezentował zróżnicowanie frekwencji turystów w parku w poszczególnych miesiącach, zaznaczając że w dużej mierze zależna jest ona od warunków pogodowych.

Wystąpienie mgra Gajewskiego dotyczyło podkreślenia roli naturalnego krajobrazu i ekspozycji panoram widokowych w turystycznym udostępnianiu parków górskich. Prelegent podkreślił, iż turysta idzie w góry, głównie po to, aby oglądać

górskie panoramy, pokonując zarazem urozmaicone wnętrza krajobrazowe (las – polana), a wtórną sprawą jest poszukiwanie elementów szczególnych dla danego miejsca. Istotne staje się znalezienie w owym wnętrzu krajobrazowym, nierzadko zależy mu na znalezieniu się w miejscu niedostępnym dla „zwykłego” turysty (przykładowo, widok z kajaka na niedostępne z ładu brzegi rzeki itp.).

W swoim referacie dr Prędko przedstawił przegląd doświadczeń związanych z monitorowaniem ruchu turystycznego w BdPN, a opisanych wcześniej w Rocznikach Bieszczadzkich (1998, 2000, 2002, 2004, 2009, 2012, 2015), czy też w opracowaniach dotyczących wpływu turystyki na stan otoczenia przyrodniczego szlaków, w tym pokrywy glebowej (1998, 2000, 2001, 2002, 2005, 2006). Podkreślił znaczenie właściwej organizacji ruchu turystycznego w kontekście ustalania dopuszczalnej chłonności turystycznej poszczególnych kompleksów górskich Parku.

W części dyskusyjnej podkreślono przede wszystkim konieczność limitowania wejść turystycznych w najcenniejsze miejsca górskich parków narodowych. Podniesiono problem rozwoju infrastruktury turystycznej w kontekście wzrostu frekwencji w obszarach chronionych. Zwrócono uwagę, że kwestie limitowania w parkach narodowych winny być umocnione również w formie zapisów prawnych, określonych reguł. W takich sprawach, kluczowych również z punktu widzenia ochrony dobra narodowej kultury, winna występować Państwowa Rada Ochrony Przyrody. Zwrócono uwagę na konieczność współpracy środowisk działających w danym obszarze turystycznym w wykreowaniu alternatywnych rozwiązań wobec masowego odwiedzania parków narodowych.

Józef Partyka

MODEL UDOSTĘPNIANIA OJCOWSKIEGO PARKU NARODOWEGO

Model of access to the Ojcowski National Park

Wstęp

Pod pojęciem „udostępnianie” parków narodowych dla społeczeństwa najczęściej rozumie się cele turystyczne i rekreacyjne, dla których są urządzone specjalne obiekty (parkingi, schrony) i wyznaczane obszary oraz szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, konne) i ścieżki edukacyjne, trasy spacerowe, punkty widokowe itp. Wiele z tych obiektów czy metalowych zabezpieczeń na

szlakach jest często obcym wtrętem w przestrzeń parków narodowych, nierzadko otwartą raną w ich krajobrazie i tworzy trudne do usunięcia zmiany nadając im często trwałe charakter (Partyka 2010). Parki narodowe służą także celom naukowym i edukacyjnym. Udostępnianie parków narodowych wynika z ustawowych zapisów, wedle których obszary te mają służyć społeczeństwu¹.

Turystyka w parkach narodowych cieszy się dużą popularnością, zwiedza je bowiem ponad 12 mln turystów w ciągu roku (Ryc. 1). Udostępnianie Ojcowskiego Parku Narodowego (OPN) ma wieloletnią historię, sięgającą XIX wieku, kiedy Ojców był znanym wówczas uzdrowiskiem, a w okresie międzywojennym bardziej letniskiem przyciągającym kilkanaście tysięcy osób w ciągu roku. Po drugiej wojnie światowej nastąpił gwałtowny wzrost liczby turystów do ponad pół miliona osób w pierwszych latach istnienia Ojcowskiego Parku Narodowego, utworzonego w 1956 roku. Obecnie Park ten zwiedza około 400 tysięcy osób rocznie, głównie w sezonie turystycznym trwającym od połowy kwietnia do końca października.

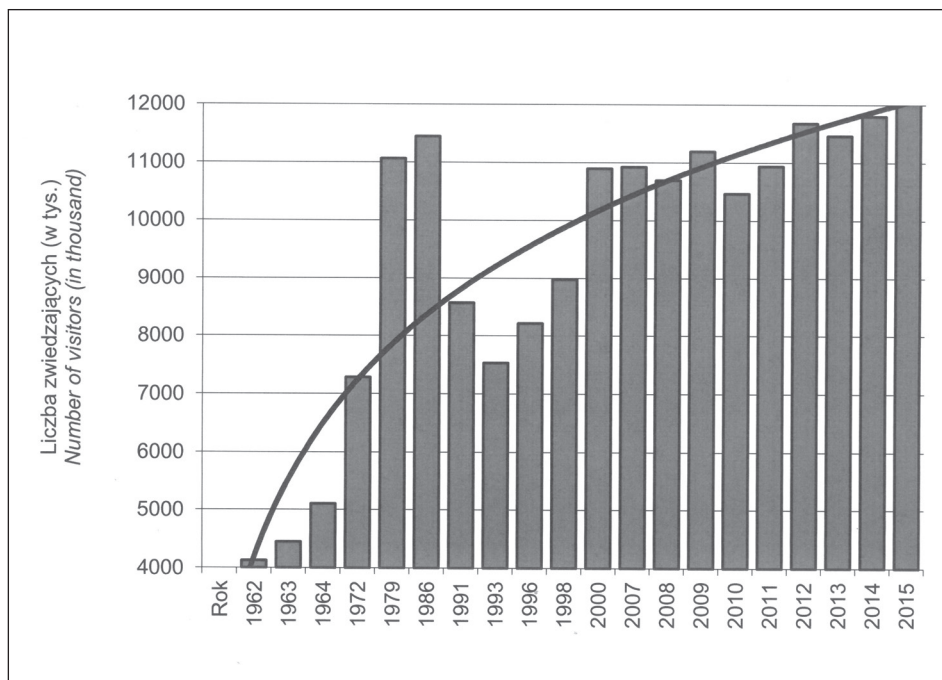
Zakres i formy udostępniania Ojcowskiego Parku Narodowego podlegały stopniowej ewolucji. Początkowo były to szlaki turystyczne i pojedyncze obiekty dostępne do zwiedzania (jaskinia Łokietka i muzeum przyrodnicze). Z czasem doszły inne obiekty (m.in. zamek w Pieskowej Skale, jaskinia Ciemna, pozostałości ojcowskiego zamku), zaczęto również prowadzenie zajęć edukacyjnych połączonych z różnymi formami edukacji ekologicznej.

Funkcjonowanie parków narodowych, ochrona ich zasobów, realizacja zabiegów ochronnych i udostępniania tych obszarów dla społeczeństwa są zapisane w planach ochrony zatwierdzanych na 20 lat, a w przypadku ich braku – w tzw. zadaniach ochronnych obowiązujących przez krótki okres (zwykle do 3 lat). Plan ochrony dla Ojcowskiego Parku Narodowego jest obecnie w trakcie opracowywania, w związku z czym udostępnianie OPN opiera się na wspomnianych zadaniach ochronnych, które składają się z kilku części zawierających m.in. cele ochrony przyrody, identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków, określenie działań ochronnych na obszarach ochrony ścisłej, czynnej i krajobrazowej, z podaniem rodzaju, zakresu i lokalizacji tych działań. Zadania te wskazują obszary i miejsca udostępniane dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych oraz określenie sposobów ich udostępniania (por. Partyka 2016).

Udostępnianie dla celów naukowych

Badania naukowe mają na celu poznanie przyrody parków i wypracowanie naukowych metod ich ochrony, monitorują stan przyrody, pozwalający określić formę i zakres stosowanych zabiegów ochronnych, zwłaszcza w tzw. ochronie

¹ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody z późn. zmianami.

Ryc. 1. Liczba zwiedzających Parki Narodowe w latach 1962–2015.

Fig. 1. Number of visitors in national parks in the years 1962–2015.

czynnej zbiorowisk nieleśnych czy walorów krajobrazowych. Zadania ochronne OPN wskazują miejsca przeznaczone do badań i określają sposoby ich udostępniania, z jednoczesnym podaniem maksymalnej liczby osób mogących przebywać jednocześnie w danym miejscu. Sposób udostępniania określa dyrektor Parku wydając odpowiednie zezwolenie na prowadzenie badań z określeniem czasu ich trwania. W niektórych przypadkach na badania gatunków rzadkich i chronionych (np. nietoperzy) potrzebna jest zgoda ministra środowiska. W Ojcowskim Parku Narodowym do badań naukowych jest dostępny cały jego obszar łącznie z wszystkimi jaskiniami.

W ciągu roku na terenie OPN jest realizowanych około 40 tematów badawczych, w zdecydowanej większości przyrodniczych. Podejmują je osoby indywidualne, głównie pracownicy wyższych uczelni i innych ośrodków badawczych. Pracownicy OPN wykonują w ciągu roku około 15 tematów badawczych. Istnieje możliwość publikowania wyników badań w piśmie naukowym Ojcowskiego Parku narodowego „Prądnik. Prace i Materiały Muzeum im. Prof. Władysława Szafera” wydawanym od 1990 r. (dotychczas wydano 26 tomów tego rocznika). W 2008 r. wyszła drukiem monografia przyrodnicza Ojcowskiego Parku Narodowego, a w 2016 r. jej druga część poświęcona dziedzictwu kulturowemu (*Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego...* 2008, 2016).

Udostępnianie dla celów edukacyjnych

Dla celów edukacyjnych w parkach narodowych są udostępnione tylko wybrane ich części i obiekty otwarte dla zwiedzających. Plany ochrony parków szczególnie je wymieniają, podając ich usytuowanie, formę udostępniania (indywidualnie, zbiorowo) z jednoczesnym podaniem maksymalnej liczby osób korzystających z danego miejsca (obiektu).

Na obszarze Ojcowskiego Parku Narodowego jest kilkanaście miejsc udostępnionych dla celów edukacyjnych, określonych w zadaniach ochronnych. Należy do nich przede wszystkim stała ekspozycja przyrodnicza otwarta w 2010 r. oraz Ośrodek Edukacyjno-Dydaktyczny utworzony w 1991 r. Do zwiedzania i zajęć edukacyjnych są również dostępne takie obiekty jak: zamek w Pieskowej Skale, pozostałości zamku w Ojcowie, otoczenie sakralnego zespołu bł. Salomei w Grodzisku i cztery znakowane ścieżki dydaktyczne z tablicami informacyjnymi, przystosowane do zajęć terenowych.

W latach 1993–2016 zajęciami edukacyjnymi objęto około 150 tys. osób z ponad 2,5 tys. różnych placówek oświatowych, w tym także kół przewodniczkich. Zajęcia prowadzi dwuosobowy zespół pracowników etatowych Parku, przy współpracy innych pracowników z zespołu naukowego i służb terenowych. Zajęcia te cieszą się dużą popularnością, przyjazdy wymagają wcześniejszej rezerwacji (podanie terminu) i określenia zainteresowań grupy.

Udostępnianie dla celów turystycznych i rekreacyjnych

Utworzenie nowego parku narodowego wzbudza zainteresowanie jego obszarem, co wyraża się wzrostem ruchu turystycznego i kreowaniem w jego granicach przestrzeni turystycznej. Pojawia się więc funkcja turystyczna (obok ochronnej, naukowej) określająca główny cel przybycia na obszar chroniony, do których należy poznawanie przyrody i obiektów kulturowych, edukacja, motywy religijne i zwykły wypoczynek. Często turystyczne wykorzystanie parków narodowych jest niezgodne z ich ideą, może zagrażać przyrodzie tych obszarów i wywoływać konflikt między realizacją celów ochrony przyrody a rozwojem funkcji turystycznej (por. Hibszer 2013; Liszewski 2009; Olaczek 2008). Problem ten jest powszechnie znany i od wielu lat opisywany w literaturze naukowej. Ostatnie półwiecze przyniosło jego nasilenie w miarę rozwoju turystyki masowej, która zaczęła obejmować także parki narodowe (Partyka 2002, 2008, 2010).

Szczególnym przypadkiem jest Ojcowski Park Narodowy, którego położenie w pobliżu Krakowa, sąsiedztwo z otaczającymi go wsiami oraz przebieg dróg (wojewódzkiej, powiatowej i dróg gminnych) umożliwiają dostęp na jego obszar przez kilkanaście różnych wejść, w tym aż 10 samochodowych. Nie bez znaczenia jest też jego mała powierzchnia (2146 ha) i w związku z tym ciągle

narażanie obszaru OPN na niekorzystne wpływy z zewnątrz. Eksploracja i penetracja turystyczna tego Parku jest bardzo silna głównie od maja do października każdego roku, zwłaszcza w dni wolne od pracy. W sezonie turystycznym zwiedza go około 400 tys. osób, a dzienna frekwencja w niektóre dni dochodzi do kilku (czasem nawet kilkunastu) tysięcy osób. Najczęściej jest zwiedzana jaskinia Łokietka oraz zamek w Pieskowej Skale (niespełna 100 tys. osób rocznie) i pozostałości zamku w Ojcowie (około 80 tys.). Mniejszą frekwencję zwiedzających ma jaskinia Ciemna i stała wystawa przyrodnicza w Muzeum im. Prof. Władysława Szafera (Tab. 1). Natomiast ogromny i trudny do rozwiązania problem stanowi nasilający się ruch samochodowy, który koncentruje się głównie w wąskim dnie Doliny Prądnika między Ojcowem i Pieskową Skalą (Ryc. 2).

Tabela 1. Frekwencja zwiedzających główne obiekty na terenie Ojcowskiego Parku Narodowego w latach 1995–2016.

Table 1. Number of visitors in main tourist sites in the Ojców National Park during the years 1995–2016.

Rok Year	Jaskinia Łokietka	Jaskinia Ciemna	Muzeum im. Wł. Szafera Ekspozycja przyrodnicza	Zamek w Ojcowie	Pieskowa Skala
1995	130 257	21 482	34 704	33 139	81 017
1996	123 313	24 469	38 141	39 614	83 915
1997	129 698	24 744	37 659	32 417	107 412
1998	136 120	22 924	39 667	17 243	109 607
1999	128 525	22 056	38 225	12 684	97 660
2000	107 241	21 139	37 156	19 710	81 557
2001	98 915	17 568	31 545	18 618	75 959
2002	98 613	13 976	32 514	12 512	77 433
2003	107 767	19 426	30 496	22 680	87 906
2004	106 199	20 365	29 857	20 139	83 315
2005	105 656	21 896	31 639	50 872	77 880
2006	110 129	21 765	28 959	58 472	80 986
2007	118 272	25 219	30 028	31 178	95 720
2008	104 674	24 466	303 (do 31. marca)	70 061	101 942
2009	104 637	27 129	remont	74 870	83 254
2010	89 039	22 794	23 974	78 600	73 268
2011	99 175	28 179	27 847	66 876	74 483
2012	95 393	26 332	26 828	57 313	88 910
2013	92 302	25 470	26 179	58 800	80 370
2014	96 998	26 969	27 437	80 710	remont
2015	98 904	30 232	25 882	80 505	remont
2016	113 155	32 829	27 281	89 919	164 973

Ryc. 2. Ruch samochodowy w Ojcowskim Parku Narodowym (fot. J. Partyka).
Fig. 2. Car traffic in the Ojcowski National Park (phot. J. Partyka).

W Ojcowskim Parku Narodowym wyznaczono niespełna 40 miejsc i obszarów dla celów turystycznych i rekreacyjnych. Są to pojedyncze obiekty (wystawy, jaskinie, punkty widokowe, obiekty gastronomiczne), parkingi, szlaki turystyczne i szlaki spacerowe. W większości tych miejsc może jednocześnie przebywać po kilkadziesiąt osób. Pewne limity w liczbie osób dotyczą przebywania na punktach widokowych, zwłaszcza tych eksponowanych i położonych kilkadziesiąt metrów nad dnem doliny Prądnika. Jedynie w rejonie Krakowskiej Bramy i przy źródle Miłości może jednocześnie przebywać do 250 osób, co w praktyce trudno ograniczać; są to bowiem bezpieczne miejsca wypoczynku zwłaszcza w dni wolne od pracy. Można tu łatwo dotrzeć pieszo lub konną dorożką. Poszczególne szlaki turystyczne, których długość w granicach OPN wynosi od 5 do ponad 13 km, mogą przyjąć po 500 osób. Natomiast dla wyznaczonych tras spacerowych i modnych od niedawna tras *nordic walking* ustalono limit 100 osób, dla zapewnienia pewnego komfortu przemieszczania się bez nadmiernego tłoku. Również duża liczba osób może jednocześnie korzystać z parkingów (250–500 osób).

Podsumowanie

Teren Ojcowskiego Parku Narodowego jest udostępniony dla społeczeństwa, którego zdecydowana większość jest zainteresowana zwykłą turystyką połączoną z przyjazdami i wypoczynkiem w dni wolne od pracy. Nie można zamykać dostępu do obiektów Parku, (wywołałoby to duży konflikt społeczny), jednakże konieczne są regulacje zwiedzania, w tym określenie liczby osób mogących przebywać tam jednocześnie. Wśród innych warunków określających zasady udostępniania Parku należy wymienić:

- poruszanie się tylko po wyznaczonych szlakach turystycznych i ścieżkach edukacyjnych, spacerowych i drogach publicznych,
- zwiedzanie Parku z przewodnikiem, chociaż jest dopuszczalne poruszanie się osób indywidualnych po wyznaczonych szlakach,
- parkowanie pojazdów mechanicznych tylko na wyznaczonych parkingach (w tym ich urządzenie w strefie ochronnej OPN),

Zasady udostępniania Ojcowskiego Parku Narodowego ustala dyrekcja Parku w ramach obowiązujących zadań ochronnych, przygotowując regulamin jego zwiedzania. Dopuszczanie określonej liczby osób do konkretnego obiektu lub na konkretne miejsce wynika z możliwości recepcyjnych danego obiektu – jego wielkości, przepustowości i możliwości zwiedzania w sposób nie wywierający negatywnego wpływu na przyrodę. Wyznaczenie zasad udostępniania OPN określonych w zadaniach ochronnych może być skuteczną formą zabezpieczenia przyrody i krajobrazu tego najmniejszego w Polsce parku narodowego przed degradacją środowiska jednego z najcenniejszych obszarów w przyrodniczej przestrzeni naszego kraju.

Literatura

- Hibszter A. 2013. Parki narodowe w świadomości i działaniach społeczności lokalnych. Wyd. Uniwersytet Śląski. Katowice.
- Liszewski S. 2009. Przestrzeń turystyczna parków narodowych w Polsce, W: Gospodarka i przestrzeń, red. B. Domański, W. Kurek. Wyd. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 187–201.
- Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Przyroda. 2008. Red. A. Klasa, J. Partyka. Wyd. Ojcowski Park Narodowy. Ojców.
- Monografia Ojcowskiego Parku Narodowego. Dziedzictwo kulturowe. 2016. Red. J. Partyka. Wyd. Ojcowski Park Narodowy. Ojców.
- Ołaczek R. 2008. Między swobodą a zakazem – o turystycznym korzystaniu z obszarów chronionych, W: Turystyka zrównoważona i ekoturystyka, A. Gotowt-Jeziorska, J. Ślędzińska (red.), Wyd. PTTK, Warszawa, s. 15–23.
- Partyka J. 2002. Turystyka w polskich parkach narodowych, W: J. Partyka (red.), Użytkowanie turystyczne parków narodowych. Ruch turystyczny – zagospodarowanie – konflikty – zagrożenia, Ojców, s. 143–154.

- Partyka J. 2008. Turystyka w parkach narodowych – zło konieczne czy sprzymierzeniec?, W: Turystyka zrównoważona i ekoturystyka, A. Gotowt-Jeziorska, J. Śledzińska (red.), Wyd. PTTK, Warszawa, s. 39–46.
- Partyka J. 2010. Udostępnianie turystyczne parków narodowych w Polsce a krajobraz. „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego” 14: 252–263.
- Partyka J. 2016. Formy i cele udostępniania obszarów Natura 2000 w świetle planów ochrony na przykładzie Ojcowskiego Parku Narodowego; W: Możliwości rozwoju turystyki w obszarach Natura 2000, red. M. Ziąja, T. Wójcik. Wyd. Uniwersytet Rzeszowski. Rzeszów, s. 29–47.

Summary

The paper presents the forms of access to the Ojcowski National Park for science, education, and tourism designated in the approved protective tasks and in the protection plan.

There are hiking trails, facilities and areas designated for sharing the Park area with the defined number of people who may be staying at the same location. Opening of the park, especially for tourism, often results in conflict situations resulting from high visitor traffic and excessive concentration of cars.

Determining the rules for access to parks can be an effective form of protection of the nature and landscape of national parks against the environmental degradation of these most valuable natural areas in our country.

Krystyna Popko-Tomasiewicz

MODEL UDOSTĘPNIANIA GÓRSKICH PARKÓW NARODOWYCH DLA TURYSTYKI – NA PRZYKŁADZIE GORCZAŃSKIEGO PARKU NARODOWEGO

Model of making the mountain national parks available for tourism
– an example of the Gorczański (Gorce) National Park

Abstract: The paper presents the model of making national mountain parks available for tourism, designed and applied in the Gorce National Park.

Key words: model of tourism, Gorce National Park.

Wstęp

Polskie parki narodowe odwiedza rocznie ponad 12 mln turystów (GUS 2016). Dla 82% odwiedzających celem podróży jest jeden z sześciu parków:

Kampinoski, Karkonoski, Pieniński, Tatrzański, Wielkopolski i Woliński.

Kolejnych siedemnaście poznaje łącznie 2 mln turystów rocznie. Wbrew tej statystyce, ze skutkami udostępniania turystycznego borykają się jednak zarządzający wszystkimi parkami narodowymi. Problemem do rozwiązania jest bowiem nie tylko nadmierna frekwencja na niektórych obszarach chronionych, lecz również nierównomierny rozkład ruchu turystycznego charakterystyczny dla każdego z nich.

Gorczański Park Narodowy ma jedno z najniższych natężeń ruchu turystycznego wśród parków o górskim charakterze, lecz presja zwiedzających na środowisko przyrodnicze koncentruje się w północno-zachodniej jego części (Semczuk 2012).

Koncepcja udostępniania GPN dla turystyki

Koncepcja programowo-przestrzenna ruchu turystycznego na terenie GPN została opracowana w 2008 roku (Popko-Tomasiewicz 2008). Założono w niej umiejętne pogodzenie ochrony przyrody, potrzeb turystów i aspiracji lokalnych społeczności. W latach 2013–2015, w ramach opracowywanego Planu Ochrony Gorczańskiego Parku Narodowego, dokonano aktualizacji koncepcji i jej rozwinięcia (2014/2015). Nakreślono kierunki działań, które mają doprowadzić do osiągnięcia celu, czyli realizacji docelowej wizji turystyki w GPN wg której:

- Park skutecznie chroni przyrodę Gorców i promuje dziedzictwo kulturowe regionu;
- Park jest przyjazny przybywającym tu turystom;
- poprawia się sytuacja ekonomiczna oraz spełniają się dążenia i cele lokalnych społeczności.

Działania GPN w zakresie ochrony przyrody przed negatywnymi skutkami udostępniania parku dla turystyki

Pierwsze zabiegi ograniczające negatywny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze GPN prowadzono w latach 2000–2003. Szacowana wielkość ruchu turystycznego na terenie Parku wynosiła wówczas 45 do 50 tys. odwiedzających (Popko-Tomasiewicz 2006). Dokonano wtedy korekty niektórych szlaków, tak aby omijały miejsca szczególnie wrażliwe na antropopresję, zlikwidowano czarny szlak w masywie Jaworzyny Kamienickiej, oznaczono obszary ochrony ścisłej znajdujące się przy szlakach turystycznych.

Najważniejsze kierunki działań ograniczających negatywne następstwa turystycznego udostępniania środowiska przyrodniczego Parku (Popko-Tomasiewicz 2015):

1. Ograniczenie penetracji turystycznej miejsc szczególnie wrażliwych na antropopresję, cennych i ważnych dla stabilności ekosystemów Parku i jego różnorodności biologicznej, poprzez odsunięcie ruchu turystycznego:
 - a) promowanie obszarów i miejsc leżących na obrzeżach Parku i w jego otulinie, dostatecznie oddalonych od najbardziej cennych siedlisk i ostoi (*lokowanie dziesięciu ścieżek edukacyjnych na obrzeżach Parku, osiem poza obszarem ochrony ścisłej; udostępnienie dla odwiedzających utwardzonych dróg stokowych i dolinowych w większości poza obszarami wrażliwymi*);
 - b) budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej na obszarach oddalonych od miejsc występowania cennych zbiorowisk, ostoi gatunków wrażliwych, stanowisk roślin rzadkich i chronionych (*znacznej liczbie odwiedzających wystarczy kontakt z przyrodą na zmodernizowanych, dostępnych komunikacyjnie, z dobrą infrastrukturą dwóch miejscach biwakowych położonych na granicy Parku*).
2. Rozproszone, równomierne użytkowanie obszarów mniej wrażliwych na antropopresję (deglomeracja ruchu turystycznego) – zarówno w przestrzeni jak i w czasie:
 - a) promowanie atrakcji turystycznych na obszarach o niskiej frekwencji (*ulokowanie terenowej bazy edukacyjnej na obrzeżu Parku, w odbudowanej osadzie leśnej „Gajówce Mikołaja” w Łopusznej; wprowadzenie biletów wstępu tylko na obszarze o najwyższej frekwencji*);
 - b) odpowiednie różnicowanie standardu zagospodarowania i różnorodności ofert (*szlaki na obrzeżach Parku, na drogach stokowych, dolinowych, poza obszarami ochrony ścisłej, bogato wyposażone w małą infrastrukturę turystyczną*);
 - c) budowę i modernizację infrastruktury turystycznej na obszarach o słabym natężeniu ruchu turystycznego, mało spopularyzowanych, o mniejszej randze przyrodniczej (*jak w pkt. 2a, 2c, 1b*);
 - d) promowanie imprez w terminach pozasezonowych, organizowanych na obszarach jak w punkcie powyżej.
3. Ograniczenie degradacji środowiska przyrodniczego Parku na szlakach i w ich bezpośrednim sąsiedztwie, poprzez kanalizowanie ruchu turystycznego za pomocą precyzyjnie oznakowanej sieci szlaków, spełniającej wymagania techniczne adekwatne do warunków terenowych (*wdrożenie nowego systemu informacji wizualnej – oznakowania Parku 2010–2015; remonty szlaków 2009–2015; monitoring zmian jakie zaszły w otoczeniu szlaków i analiza efektywności rozwiązań 2011–2014; wprowadzanie korekt – od 2015*);

4. Promocja form turystyki sprzyjających ochronie przyrody, m.in. przygotowanie odpowiedniej oferty edukacyjnej przystosowanej do środowiska i potrzeb odwiedzających, ich motywacji i oczekiwań, w procesie długofalowym zmiana zachowań i postaw odwiedzających (*organizacja imprez o charakterze edukacyjnym np. festyn turystyczny „Weekend z GPN”, wycieczki tematyczne itd.*);
5. Rozwijanie badań nad organizacją ruchu turystycznego na terenie GPN (*od 1999r. 6-krotnie przeprowadzono monitoring ruchu turystycznego; ankietowano około 8–9 tys. turystów wchodzących na teren GPN podczas wybranych około 20 dni w sezonie; przeprowadzono 2-krotny monitoring zmian w środowisku po przeprowadzonych remontach szlaków; bogata baza danych i szczegółowe opracowania stanowią zbiór danych potrzebnych do podejmowania działań;*);
6. Wspomaganie działań społeczności lokalnych organizowanych poza Parkiem (*coroczne współpraca z lokalnymi agroturystami, właścicielami pensjonatów i hoteli, touroperatorami w dziedzinie tworzenia ofert o charakterze przyrodniczym; udział w imprezach o charakterze poznawczo-edukacyjnym*).

Działania GPN w zakresie realizacji potrzeb odwiedzających

Informacje na temat potrzeb i oczekiwań odwiedzających czerpane są z opracowań cyklicznego monitoringu ruchu turystycznego. Działania w tym zakresie prowadzone są wielokierunkowo:

1. Zapewnienie bezpieczeństwa na szlakach (*usuwanie powalonych, uszkodzonych i martwych drzew ze szlaków i ich otoczenia, zagrażających bezpieczeństwu turystów; rzetelne i czytelne oznakowanie, utrzymywanie infrastruktury turystycznej Parku w dobrym stanie technicznym; dostępność zasad i regulaminów dla odwiedzających na bramach wejściowych do Parku, stronie internetowej www.gorcepn.pl, wydawnictwach, ulotkach rozdawanych bezpłatnie w punktach sprzedaży biletów i informacji turystycznej oraz lokalnej bazie turystycznej*);
2. Dostęp do informacji turystycznej (*dbałość o informację udostępnianą w terenie, zarówno przyrodniczą jak i turystyczną, jej atrakcyjną formę oraz przystępny język; aktualna informacja na www*);
3. Dostęp do szeroko pojmowanych form edukacji przyrodniczej (*coroczna organizacja różnych form poznawania walorów Parku – wycieczki z przewodnikiem, festyny edukacyjne*);

4. Szkolenia dla przewodników z tematyki przez nich wybieranej (*przewodnicy jako ambasadorowie Parku i idei ochrony przyrody, w przyszłości utworzenie grupy przewodników-przyrodników stale współpracujących z Parkiem*).

Działania GPN zakresie zaspokajania aspiracji lokalnej społeczności

Informacji na temat oczekiwań i pragnień lokalnych społeczności związanych z udostępnianiem turystycznym Parku dostarczają spotkania z władzami i mieszkańcami, wspólne imprezy oraz szkolenia organizowane dla właścicieli gospodarstw agroturystycznych, pensjonatów i hoteli.

Działania Parku zmierzają do promowania turystyki przyrodniczo-kulturowej, która funkcjonuje w harmonii ze środowiskiem, zapewnia długotrwałe zachowanie walorów przyrodniczych, stymuluje społeczności lokalne do zachowań proekologicznych (Popko-Tomasiewicz 2012). Należy przypuszczać, że stosowane w GPN rozwiązania będą miały charakter przykładowy i zostaną wykorzystane jako źródło nowych modeli i rozwiązań przez okoliczne, współpracujące z parkiem gminy jak i inne obszary chronione.

1. Współpraca Parku w tworzeniu i promowaniu oferty przyrodniczo-kulturowej jako lokalnego produktu turystycznego (*wspólna realizacja projektu ze Stowarzyszeniem Gospodarstw Eko i Agroturystycznych GAZDA w Niedźwiedziu – 2013r; współpraca z lokalnymi hotelami „Górski Raj”, „Szczebel” w tworzeniu ofert przyrodniczych – od 2014*)
2. Promowanie touroperatorów, których produkty turystyczne związane są z edukacją przyrodniczo-kulturową społeczeństwa; promocja turystyki i edukacji przyrodniczej wśród lokalnych organizatorów ruchu turystycznego (*promowanie na stronie internetowej Parku; wspólna promocja na imprezach, targach*);
3. Skuteczna informacja o pozytywnym oddziaływaniu Parku na lokalną gospodarkę i rozwój regionów (*współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami w realizacji zadań w zakresie infrastruktury turystycznej; większość prac w latach 2009–2016 wykonywały firmy z otuliny Parku; współpraca Parku z lokalnymi rękodzielnikami w zakresie promocji lokalnych pamiątek*).

Podsumowanie

Koncepcja programowo-przestrzenna ruchu turystycznego na terenie GPN skupia się na możliwie skutecznym łagodzeniu konfliktu pomiędzy ochroną dóbr przyrodniczych a potrzebami odwiedzających Park oraz oczekiwaniami lokalnej

społeczności. Zadania w niej nakreślone i realizowane wynikają z analizy danych dotyczących zachowania chronionych gatunków i siedlisk, z obserwacji zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym oraz analizy wyników monitoringu ruchu turystycznego. Skuteczność większości z nich jest potwierdzona i gwarantuje właściwą ochronę walorów przyrodniczych Gorczańskiego Parku Narodowego, ale też wskazuje na potrzebę kontynuacji i rozwinięcia podjętych działań ochronnych. W roku 2016 Park odwiedziło ponad 80 tys. turystów. W zadaniach na kolejne lata przewidzieć należy m.in. strefowanie zakresu udostępniania turystycznego z efektywną promocją obszarów leżących w otulinie Parku; wykorzystanie biologicznych metod renowacji szlaków i rozwijanie badań nad ich skutecznością; współpracę z samorządami i społecznościami lokalnymi w dziedzinie podniesienia atrakcyjności szeroko pojętej otuliny Parku – poprzez atrakcyjną ofertę agroturystyczną.

Literatura

- GUS 2016. Ochrona środowiska 2016. Turystyka w parkach narodowych w 2015 r. Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa.
- Plan ochrony Gorczańskiego Parku Narodowego i plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 PLH 120018 Ostoja Gorczańska. Operat udostępniania Parku. Poręba Wielka 2014/2015. Manuskrypt, Biblioteka GPN. Poręba Wielka.
- Popko-Tomasiewicz K. 2006. Turystyka. W: W. Różański (red.) Gorczański Park Narodowy. 25 lat ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Gorców: 237–242; Poręba Wielka.
- Popko-Tomasiewicz K. 2008. Koncepcja programowo-przestrzenna ruchu turystycznego na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego. Poręba Wielka.
- Popko-Tomasiewicz K. 2012. Turystyka przyrodnicza na terenie Gorczańskiego Parku Narodowego – koncepcja, baza, przyszłość. W: P. Sadowski (red.) Rozwój turystyki kulturowej i przyrodniczej na pograniczu polsko-słowackim: 61–70; Nowy Targ.
- Popko-Tomasiewicz K. 2015. Gorce przyjazne turystom. Turystyka przyjazna przyrodzie. W: P. Czarnota, M. Stefanik (red.) Gorczański Park Narodowy. Przyroda i krajobraz pod ochroną: 283–286; Poręba Wielka.
- Semczuk M. 2012. Ruch turystyczny w Gorczańskim Parku Narodowym. Ochrona Beskidów Zachodnich 4: 98–110.

Summary

Gorce National Park has one of the lowest tourism volumes however uneven among Polish national mountains parks. The framework for tourism for Gorce NP suggests to reconcile nature conservation, tourists needs and aspiration of local communities.

Major courses of action for restricting/reducing negative effects of facilitating the NP for tourism:

1. Limiting the penetration of areas particularly sensitive to the impact of human exploration.
2. Dispersed and even exposure of areas less sensitive to human exploration to the touristic use.
3. Creating and modernising of the tourist-oriented infrastructure over the areas with a lower tourist expansion, lower popularity and lower nature prominence.
4. Limiting/Restricting the degradation of environment in the NP nearby the tourist routes thanks to meliorating the area in the direct neighbourhood of these routes.
5. Promoting the environmentally friendly forms of tourism.
6. Developing the scientific research into the organising the tourism over the area of Gorce National Park.
7. Supporting the local community initiatives organised outside the Park area.
8. Providing the NP tourists with safety, information access and various forms of education.
9. Cooperation of the Park with other organisations over the promotion of the environmental-cultural offer as a local touristic product.